

טעמו ישראל לקבל התורה אמר להם אני נוהן לכם תרחי הביאי לי ערבים טובים שתשפירו ואתנה לכם. אמרו אבותינו ערבים איתנו אמר להם הכבד אבותיכם יש לי ערבים. אברהם יש לי עליו שאמר (במשיח) במה אדע. יצחק יש לי עליו שהיה אורב לעשו ואינו שואחו שואמר (משיח) ואת עשו נתנה לכם. אמרו לפניו רבשע מן אלה הביאו לי ערבים טובים ואינו נתנה לכם. אמרו לפניו רבשע נביאנו ערבינו לנו. אמר להם יש לי ערבים שואמר (ישיהו) ודורעים פשעו כי וגו' ורבים (יחזקאל) כשועלים חרבונו נביאך ישראל הו' אלה הביאו לי ערבים טובים ואתנה לכם. אפרו הרי בנינו ערבים איתנו. אמר הכבד הא ודאי ערבים טובים על דורם אתנה לכם. הדין (המשיח) מפי עוללים ויונקים יסדה עני. ואין עז אלה תורה שואמר (שם) ה' עז לעמו יחי. ע"פ הליקוים, רמב"ע (ג')

הטבעיות הטוהרה של נשמת האדם יכולים אנו להכיר בהבנת עמוקה וחדרת בקטנותו של אדם, בתקופת הילדות, - בעוד לא נודעה נשמתו בוהמת "השאוור שבעיניה" (ברכות יז) שבמהומת החיים. בהבנת מבררת רואים אנו כמה נוח הוא אז האדם לקבל רגש אלהי וכמה הוא מוכשר להיות מושפע לחבת קדושה ויראת שמים, תיכף משבא לכלל דעה כל שהיא. על כן באו גם טובי החושבים של הפדגוגיה לידי הכרה, שהחינוך הדתי הטוהר, המואר בשכל טוב ומרופד ברגשות עדינים, הוא החינוך היותר טבעי להאדם בילדותו.

גדלותו של אדם, אמנם חזון יקר הוא, מפני מחשבי החיים הרבים, למצוא אדם, שנשמתו האלוהית מאירה בו כפי עצם טבעו וטהרתו. אבל בכל עת שימצא האדם לרוחו חפש גמור ומחלט, כשלא יזעזעוהו מקרים מרעישים, טובים או רעים, וטרדותיהם המסעירות לא תטרדנה אותו, הגנו רואים את הנטיה האלהית, על פי הכרה טבעי פנימי, עצמי, הולכת ומפלטת לה נתיבותיה בלבבו; אף באין אמר דברים יחשק להתרומם אל על, וחפץ אדיר ימצא בקרבו גם לחוש ולהרגיש בנפשו פנימה מנוחה ומרגוע לב בקרבת אלוהים.

מאמרי הראיה, קרבת אלוקים, עמ' 32

החינוך של האיש הפרטי הלא הוא ההוצאה מכח לפועל, מהעלם לגילוי, את הכוחות וכשרונות הנמצאים בנפש הילד טבעה, או הראויים לפי טבעה להתקבל בה ביותר מתוך החשפנות החינוכית השונות. כשגורמי החינוך - ההורים והמורים, הספרות והסביבה של הילד, - מותאמים ומכוונים לשכלול כשרונו הטבעי הזה של הילד ופתוחו בדרכי החיים השונים, אז החינוך הוא מוצלח וטוב, וכשכשרונו הטבעי הזה של הילד נעזב, אדם לא יפתח ולא יושלכל, כשגורמי החינוך מכריחים וכופים אותו לצד אחר, המזרז לו לפי טבעו, הרי הוא נעשה בבר לא ויצלח.

הצלחת החינוך היא באותה מידה שהוא עומד על עמדתו הראויה ושומר את תפקידו, שהוא מתכוון כלפי הטבע הנפשי, כאשר בראו האלהים, להשלימו, לפתחו ולשכללו על ידי האמצעים הגורמים והמסייעים השונים.

לנתיבות ישראל, ח"א התרבות הישראלית, עמ' 2.

והנה בראשית ילדותו של האדם איננו ראוי להבחין סדר מעשי, כי רוחו זר מהחיים הפרטיים, ואיננו מכיר העניינים המסובכים הנמצאים בחיים בפועל שהם הם הגורמים להצריך לאדם סדור מעשי למודי, כי החושק הנמצא בסובכי החיים, הוא הגורם את הצורך לאור ד" ינר לרגלי דבריך" שיופיע, והילד בתומת לבבו לא יוכל לשער כל אלה, כי לבו מלא תם ואתבה לכל החיים, ורואה הוא את העולם כולו כמישור מקמור אורה ואמת. עיי' לא יאה לילד ללמוד המון פרטים של גדרים מעשיים בהליכות החיים בפועל בראשית דרך התפתחות שכלו.

אמנם את ההרגשות, צריכים אנו לפתח בו. רגשי קודש, שתומת הילדות תועיל להקליטם בלבבו הטוהר והרך המוכן לאור קודש. עיי' התורה שבכתב מוכנת היא לילד בראשיתו שאעיי' שממנה כשהיא לבדה לא יוכל האדם להשתמש שמוש מעשי, אבל היא מעוררת את הרגש הטוב, את קרבת ד' בכלל הכרת רחמיו והשנחתו אהבתו חמלתו על בריותיו וביחוד על ישראל עם קרובו, מוסר הנביאים ותהלות אל חי אשר בכתבי קודש, המה מעוררים רגשי הלב הטבעיים להדריכם בדרך ישרה וקדושה.

ואח"כ כאשר יכנס יותר אל עמקי החיים אז הגיע הזמן שצריך להדריכו בלימודים מעשיים שיבאו לתומם היסודי עיי' המשנה, ובהיותו כבר חמוש ברגשי לב נכונים ודעת המעשים הישירים, אז תבא העת הראויה להגדיל שכלו בהתפתחות עיונית.

חשב פאה, עין איה טו. עיון שם

חינוך זו אחריות עצומה. כל היעוד של האדם בעולמו הוא לשמור על חפצו שחשביה נתן לנו, לגדל את חפצו הזה בשארית כוח, ולדעת את האחריות בדוגמה שנתן האב, ובדוגמה שנתנת האם.

לדעת לתת לילד נשמה של תורה. לא רק חרגל טכני, רק את הדרך המעשית איך צריך לקיים. נשמה - זאת אומרת שמחה של מצווה, חידור של מצווה, יופי של מצווה. לחטעים לילדים טעם של מצווה. להראות להם מה עושים כאן, לפקוח להם את העיניים לראות את פלאי הבריאה. כששותלים אמונה כזו בילד - יש תקווה שחילד יגדל, וירצה בעצמו לעלות ולהתעלות בתורה. כשחוזא בעצמו ירצה להתעלות - חשגנו את מגמת החינוך. החינוך מושל למלכת חנן בבית החתירה. "בהעלותך את הנרות" - עד

צלול הוא הרצון של הילד, ועם זה צלולה היא ביתנו. כלומר, גרעין הדיעה הטבעית שלו הוא גרעין בריא, שכל ההשפעה הלימודית צריכה להיטפל בשמירת בריאותו, יותר ממה שהיא גרילה להיטפל בהתפתחותו. ששמים המטרה של שמירת הניקיון של הכשרון הילדותי של אוצר האושר של האדם, בראשית היסוד החינוכי, באה ההתפתחות באופן מבורך.

המחשבה האמונית, אור הרעיון של הגודל האלהי, הברור של יחסנו לאלהים, הוודאות האלהית, התום והישר במעמיקהם, כל אלה הם סגולות ילדותיות, שרק הבל פה שאין בו חטא כולל את תמציתם בטוהרה, מבלי צורך של דיעה מפורטת, שאנו קורים לה שלא בצדק: ברורה.

דבר אלוהים חיים בני עוללים ויונקים, יסוד העולם הוא, בסיס התרבות, ומכון להצלח הנשמות וההצלחה החברתית היותר גדולה. זהו רו גלוי לישראל, שנתברר הרבה בגלות, שנתחברה בו התורה, ועלה הערך של חיבת תינוקות של בית רבן למדרגה עליונה.

כשהתחיה הלאומית מתחלת, צריכים לשוב ליסוד חיים זה בכל אומץ קדשו. בסוף ערפילי טוהר

מטרת החינוך היא להכשיר את האדם לצורתו המתוקנת, שהנקחה המרכזית שבה היא לעשותו טוב וישר.

מאז אשר החל אברהם אבינו לקרוא בשם ד', היתה לנו נלחלה כי כל מה שתהיה משרשת בלבו של אדם יותר הקריאה בשם ד', כן יגדל טובו וישרו, ויהיה יותר מאשר לעצמו ולחברה כלה. נכסת ישראל נתיחה מכל האומות להרים ברמה את הדגל של החלטה זאת בעולם, שהטוב והישר של האדם היא התכלית היחידה שגנבה שלו, ושהקריאה בשם ד' וחשרשת ידיעה זו היא ההכשרה היותר בטוחה למגמה זו, עד שהמגמה וההכשר תנס דבר אחד ולא יתפרדו.

וכאשר לתכלית חשרשת הקריאה בשם ד' בלב ובנפש, ביחיד ובאמה בכללה, דרוש תלמוד קבוע, משחר טל הילדות של האדם, על כן לקח מקום בראש החינוך הישראלי תלמוד תורה, - ודוקא תלמוד תורה ולא ידיעות אחרות, שאין מטרתן כי אם להכשיר את האדם למלחמת החיים, ולא לעשותו טוב וישר לפני ד' ואדם. הכשרת האדם למלחמת החיים נחשבה בנו תמיד למדרגה השניה של צדדי החינוך, ולא עצם מטרתו.

אם רואים אנו שאפילו במקצוע הקרוב, אם הסגנונים מחולקים, לפעמים עיון אחד סותר ומעכב על חבירו, ליוצא מתלמוד אל תלמוד אין שלום, ודבי זירא התענה דלשתכח מנינה תלמודא בבלאה כי היכי דלא ליסרדיה בהיותו בארעא דישראל מתעסק בתלמוד ארץ ישראל, קל וחומר שיש לפעמים למנוע מעסקי ידיעות חיצוניות וחלוניות כי היכי דלא ליסרדו את הנפש מההתקשרות הפנימית שלה באריגותה את התכנים העליונים של הקודש. ובכלל ישראל כמה שזה הוא החסכון הזה, לצמצם את ריכוז המחשבה במקור ישראל, כדי להוציא את הפנינים הטמונים במעמקי הים שלנו, ולא לפזר את הכחות לזרים ולרעות בשדה אחר.

ובהתרוממותה העליונה של גדולה התורה לשמה, זוכה האדם לדברים הרבה, וכל העולם כולו כדאי הוא לו, וכל אוצרות הדיעות והעולמים כולם מזילים אף טל של תורה ואור חיי קודש אל האוצר העליון של נשמת ד' השואבת ממקורה של תורה, מימא רבה דחוכמתא, שהכ"ד הכפול של אשת חיל, כדכד שמשותף, שואב משם. שמונה קבצים קובץ ז'.

אמר רב הסנוא, הורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב"י (סוכה ס"ג א'). תורה צוה וגו'. אמרו ליה רבנן לרב הסנוא, כתב ר' אשי ארבע מאה ספרי תורה, אמר להו, דילמא תורה צוה לנו משה בתב"י (ב"ב י"ד א').

והנך רואה, כי הכלית כונת החנוך הזה לסתת ולנשרים בלב החנוך הרך גודל מפלגה וקדושה מורשתו ככלל, למשן היות ברשיון הוה כחומה על לבו צבאום צימים ונחשיים, ואחרי שאין סברא להכרית דברים ונכח צבארוכה עם חנוך רך אשר ק"י זה החל נדבר, מכיון שמוחו וכוחו נכסו עדיין היס' מוכשרין להפוס עיין נשגב ואליני, לכן דרום לנלוט לו יסודי הדברים כהנים קצרות וכפוסות המתקבלות על לב חנוך רך, וזהו שאלו בנמרה תורה מהו היא, כלומר בחיוו דברים קלים וקצרים נוסעים על לב יקבי המוגנת ההורה, - והשיב רב המוגנת שמלמדים אותה הפסק תורה לזו לנו משה וגו' שבוט יסוד מוסד לממונה בקבלת ההורה ליש מפי ליש עד משה רבינו, וכי היא לנו ירושה נלמית, ודעת הירושלמי שמלמדים אותה הפסק שמע בני מוסר חניך, שזה נ"כ יסוד משין אמונה ומוסרית נמוכרה לכות, ונהאמיה רבתי ז' 3.